

למידה בונה אדם
המזכירות הפדגוגית
אגף א' – תחומי בחירה ורב תחומי

מדינת ישראל
משרד החינוך

סיוון, תשפ"ד

יולי 2024

אל: מנהלי בתי הספר, רכזים ומורים ל"גאוגרפיה – אדם וסביבה" בחטיבה העליונה
מאת: אלי דורי, מנהל תחום דעת (מפמ"ר) "גאוגרפיה – אדם וסביבה"

שלום רב,

הנדון: חוזר מפמ"ר ל"גאוגרפיה – אדם וסביבה" התשפ"ה / 1 **לחטיבה העליונה**

בחוזר זה:

- א. [פתיחה](#)
- ב. [תכנית הגפ"ן](#)
- ג. [מבנה תכנית הלימודים ובחינת הבגרות](#)
- ד. [מיומנויות](#)
- ה. [חינוך לשינויי אקלים](#)
- ו. [חומרי הוראה ולמידה](#)
- ז. [ישראל בעין גאוגרפית - תחרות צילומים](#)
- ח. [פיתוח מקצועי למורים](#)
- ט. [סיורים לימודיים](#)
- י. [מפת ישראל/האטלס הלאומי](#)
- יא. [דרכי התקשרות](#)

למידה בונה אדם
המזכירות הפדגוגית
אגף א' – תחומי בחירה ורב תחומי

מדינת ישראל
משרד החינוך

א. פתיחה

שנת הלימודים תשפ"ד הסתיימה. הייתה זו שנה מאתגרת בו חווינו אירועים קשים ומלחמה ארוכה שנמשכת.

אני משתתף בצער המשפחות השכולות, אני מייחל להחלמתם של כל פצועי צה"ל ולשובם במהרה של כל החטופים.

שנת הלימודים תשפ"ה קרבה ואנו נערכים בחוזר מפמ"ר זה לדגשים עבור שנת הלימודים זו.

גאוגרפיה - אדם וסביבה הינו מקצוע המצריך חשיבה מרחבית ומקנה ידע, מיומנויות וערכים להבנת תופעות ותהליכים מקומיים ועולמיים באמצעות ניתוח ההקשרים הגאוגרפיים שלהם.

ללימודי תחום הדעת חשיבות רבה - המקצוע מחזק את ערכי אהבת הארץ והסביבה, מפתח מודעות לערכי שמירת הסביבה והנוף, מטפח ערכים חברתיים והומניים, מעודד לאזרחות פעילה ומטפח את הסקרנות והעניין למעורבות בקהילה ולחשיבה ביקורתית. כל זאת תוך פיתוח כישורי חשיבה מסדר גבוה, מחשבה עצמאית ויוזמה, למידה בדרך החקר והתאמת תהליכי ההוראה-למידה-הערכה למיומנויות של המאה ה-21. תחום הדעת גאוגרפיה – אדם וסביבה הוא למעשה 'החיים עצמם'. מקצוע זה מאוד רלוונטי, אקטואלי ודינמי ונותן כלים להתבוננות ולהבנה של יחסי הגומלין אדם וסביבה - מהמקומי ועד הגלובלי ומעודד את התלמיד להפוך לאזרח מבין, מודע, בוחן, חושב, מנתח ובעיקר מעורב.

בשנת הלימודים תשפ"ה נמשיך במסגרת לימודי 'גאוגרפיה – אדם וסביבה' לקדם שינויים בדרכי הוראה, למידה והערכה ולעקוב אחר האירועים המשתנים המתרחשים בארץ ובעולם בתדירות גבוהה. נגביר את למידת העמיתים והפיתוח המקצועי באופן רלוונטי, נעניק כלים להתמודדות עם ההערכה הבית ספרית ונשים דגש על למידה חברתית רגשית.

אני מאמין שכל אחד ואחת מהמורים והמורות בתחום הדעת שלנו הם שגרירים של המקצוע ויכולים להוביל למינוף תחום הדעת.

ברצוני לאחל לכל המנהלים, המורים ולכל השותפים לדרך שנה של בשורות טובות, שנה של התחדשות ושגשוג. ובעיקר שנה שקטה.

אלי דורי.

ב. תכנית הגפ"ן – תשפ"ה

בית הספר, מקבל מעתה משאבים בסלים שונים לטובת העשייה החינוכית – לימודית בבית ספרו, ויכול להתאים את הדגשים, הצטיידות בית ספרית ואת התכניות אותם יפעיל, לאוכלוסיית התלמידים והמורים ולקהילה בהם הם פועלים.

אחד השינויים המרכזיים עבורנו הוא שינוי מתווה ההדרכה אליו היינו רגילים, במסגרתו מנהל בית הספר רוכש את שעות ההדרכה המתאימות לבית ספרו בהתאם לשיקול דעתו והתעדוף שלו.

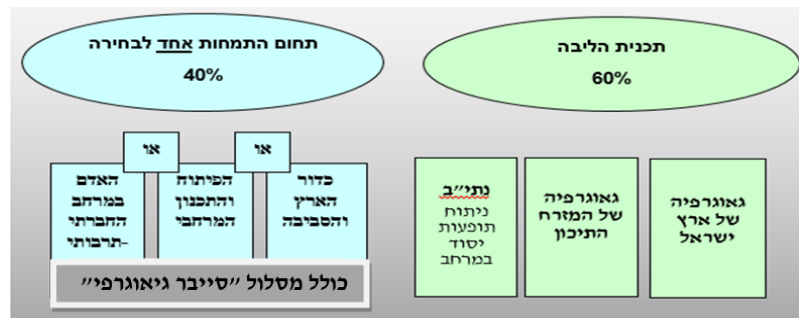
אני ממליץ לבתי ספר הזקוקים להדרכה וליווי אינטנסיביים בנושאים: מורים חדשים, בחינה עתירת מדיה (מתקשבת), מערכות מידע גאוגרפיות, עיבוד תכנית הלימודים ויישומה בהערכה חלופית,

תהליכים פדגוגיים ואבני דרך לבחינת הבגרות, הקמת מגמה חדשה, **להזמין הדרכה במערכת הגפ"ן בסוף שנת הלימודים תשפ"ה לקראת שנת הלימודים תשפ"ו.**

שינוי משמעותי נוסף הוא העברתם של הקולות הקוראים מן המטה אל בחירת בתי הספר והרשויות מתוך תקציבם. מדובר במהלך רחב מאד היוצא לדרך ומלווה באופן טבעי בהרבה מורכבויות, חששות וצורך בתיקון והתאמה תוך כדי תנועה. אנו נסייע בתהליכי ההוראה הלמידה והערכה אותם אתם מפעילים, תוך התאמה למסגרות החדשות. הפיתוח המקצועי וקהילות המורים ימשיכו לתת מענה פדגוגי למורים ולתמוך בהם. ביחד נבין את האתגרים וננסה למצוא להם פתרונות.

ג. מבנה תכנית הלימודים ובחינת הבגרות – (60% בחינה חיצונית | 40% בחינה פנימית).

1. נושאי הלימוד בתוכנית הלימודים כוללים נושאי ליבה - להיבחנות בבחינת בגרות חיצונית (60%)** ותחומי התמחות - ללמידה מעמיקה במסגרת ההערכה הבית ספרית (40%).

• נושאי הליבה בהיבחנות חיצונית (60%)** על פי תכנית הלימודים:

- הגאוגרפיה של ארץ ישראל
- הגאוגרפיה של המזרח התיכון
- נתי"ב – ניתוח תופעות יסוד במרחב

פרטים במרחב הפדגוגי

2. תכנית הלימודים המחייבת לשנת הלימודים תשפ"ה לבגרות

ארגון נושאי הלימוד בתכנית המחייבת כולל שני מעגלי הוראה:

למידה: מעגל ראשון – נושאים ומושגים כחובה ללימוד לקראת בחינת הבגרות במועד קיץ תשפ"ה.

מעגל שני - נושאים לבחירה והרחבה, אם יוותר זמן, על פי החלטת המורה ועל פי המדיניות

הבית ספרית.

אנו מקווים ומצפים ששנת תשפ"ה תהיה שנת לימודים סדירה ומלאה. בהתאם לכך, נושאי הלימוד לבחינות הבגרות, משמע- **היקף החומר וחוקי המענה** יהיו כפי שהוגדרו בספטמבר 2023, שנת הלימודים תשפ"ד, טרם המלחמה. (ללא הקלות שניתנו בתקופת המלחמה).

מתווה הבגרויות של תלמידי הצפון והדרום ידון בתחילת שנת הלימודים תשפ"ה, בהתאם להתפתחויות הביטחוניות.

תכנית הלמידה המחייבת (המיקוד) **בגאוגרפיה-אדם וסביבה** בשנת הלימודים תשפ"ה ואוגדן המפות המעודכן. – **מפורסמים בשולחן המפמ"ר בקטגוריית 'מה חדש'**.

חוקי מענה בבחינת הבגרות תשפ"ה (קיץ 2025) :

• שאלון 57381 - גרסת נייר וגרסה מתוקשבת ללקויי למידה

• שאלון 57387 - גרסה מתוקשבת עתירת מדיה

פרק א' : גאוגרפיה של ארץ ישראל

חלק א' : **שאלה אחת** מתוך שלוש שאלות (22 נק')

חלק ב' : **שאלה אחת** מתוך שלוש שאלות (14 נק')

* בבחינה עתירת המדיה בחלק ב' : **שאלה אחת** מתוך ארבע שאלות – כולל שאלת ממ"ג (14 נק')

השאלות בחלק זה הן שאלות המדגישות מימוניות: מדרש תמונה, ניתוח טקסט, ניתוח מפה מאוגדן מפות ישראל, שאלת במערכות מידע גאוגרפיות (בבחינת הבגרות המתוקשבת בלבד) וקריאה והבנה של מאמר.

פרק ב' : גאוגרפיה של המזרח התיכון

שתי שאלות מתוך ארבע שאלות. (14 נק' X 2 = 28 נק')

פרק ג' : נתי"ב – ניתוח תופעות יסוד במרחב – אנסיין

למידה בונה אדם
המזכירות הפדגוגית
אגף א' – תחומי בחירה ורב תחומי

מדינת ישראל
משרד החינוך

שאלת חובה – שלושה סעיפים מתוך ארבעה. (12 נק')
שתי שאלות מתוך ארבע שאלות נוספות (12 נק' X 2 = 24 נק').

דוגמאות לשאלוני בחינת הבגרות

3. הערכה בית ספרית (40%) בדרכי הערכה מגוונות באחד מתחומי ההתמחות:

כדור הארץ והסביבה א הפיתוח והתכנון המרחבי א האדם במרחב החברתי-תרבותי
בכל תחום התמחות שנבחר יש לשלב למידת חקר במסלול מערכות מידע גאוגרפיות (GIS – ממ"ג)
ראו הרחבה בסעיף 5 ופרטים במרחב הפדגוגי.

חשוב לזכור כי בתי הספר המעריכים את הישגי תלמידיהם בציון פנימי בגאוגרפיה אדם וסביבה מחויבים לשמור את אקסל הציונים, המחווה ותיעוד של כלל מרכיבי ההערכה על פיהם נקבע הציון.
על בית הספר לשמור מגוון של עבודות ברמות ביצוע שונות לצורכי בקרה ומשוב כפי שיקבע ויפורסם בהמשך.

4. המלצה לחלוקת ההוראה

כיתה י' ובמחצית הראשונה של כיתה י"א מומלץ להתמקד (בהיקף של 6 שעות שבועיות שנתיות) בהוראת תחום התמחות: כדור הארץ והסביבה, או הפיתוח והתכנון המרחבי או האדם במרחב החברתי תרבותי (40%). מומלץ לשלב בהוראה את מסלול מערכות מידע גאוגרפיות.
בכיתות י"א- י"ב (בהיקף של 9 שעות שבועיות שנתיות) מומלץ להתמקד בהוראת נושאי הליבה ולהיבחן בסוף כיתה י"ב (בתאום עם מנהל בית הספר) בבחינת הבגרות החיצונית (60%).
יש להקדיש להוראת תחום הדעת מינימום של 15 שעות שבועיות שנתיות (לא סמסטריאליות), במהלך שנתיים או שלוש שנים

5. בחינת בגרות מתוקשבת עתירת מדיה

בהוראת גאוגרפיה אדם וסביבה במאה ה-21 המחשב הינו כלי חשוב ומרכזי. לפיכך, אנו קוראים לכל בתי הספר הנבחרים בבחינה חיצונית בגאוגרפיה אדם וסביבה להצטרף לבחינה המתוקשבת עתירת המדיה הכוללת את שלושת פרקי הליבה (60%).

שימוש במחשב בזמן הבחינה מאפשר הפקת מידע ממפות אינטראקטיביות שכבתיות, הצגת נתונים גרפיים בצורות שונות, תמונת חתך דינמיות, הדמיית תהליכים גיאוגרפיים מגוונים, ניתוח תמונות ו"נקודות חמות" להמחשת תהליכים, יישומי google earth, google maps, google street view ועוד. היכולות הללו מזמנות לתלמידים תהליכי הוראה בשילוב כישורי חשיבה גבוהים.

[פרטים נוספים במרחב הפדגוגי](#)

6. נושאי הלימוד ומבנה ההערכה הבית ספרית (40%):

סמל שאלון להערכה בית ספרית ללא "גאוטופ": 057283

סמל שאלון להערכת בית ספרית הכוללת "גאוטופ": 057288

במסגרת ההערכה הבית ספרית נלמד תחום התמחות אחד: **כדור הארץ והסביבה או פיתוח ותכנון מרחבי אדם** במרחב החברתי תרבותי. לימוד תחום ההתמחות מאפשר ללומדים להרחיב ולהעמיק את הידע בנושא הנבחר ולבסס את השפה והמיומנויות הגאוגרפיות. תחומי ההתמחות מזמנים ללומדים מפגש עם נושאים שהם בחזית הלימוד הגאוגרפי והמחקר היישומי. על מנת להעמיק את הלמידה המשמעותית בתחום ההתמחות הנבחר, יושם דגש על שילוב דרכי הוראה-למידה-הערכה חלופיות.

• מומלץ לשלב "גיאוטופ" - עבודת חקר חוץ כיתתית
 • מומלץ לשלב בתחום ההתמחות הנבחר את מסלול מערכות מידע גאוגרפיות

למידה חוץ כיתתית בדרך החקר "גאוטופ" - יכולה להתבצע בשתי דרכים:

- א. בהנחיית המורה בכיתה – המורה מנחה את עבודת החקר.
- ב. בהנחיית גופים, המאושרים על ידי הפיקוח על הוראת "גיאוגרפיה – אדם וסביבה"¹, בכפוף להחלטת מנהל בית הספר.

* מורה המשלב "גאוטופ" בתהליך הלמידה זכאי לגמול [פרטים במרחב הפדגוגי](#)

7. השכלה כללית בכיתה י'

לימודי ההשכלה הכללית בגאוגרפיה – אדם וסביבה מהווים הזדמנות לכלל התלמידים (ובמיוחד לאלה שאינם מרחיבים את לימודיהם בתחום הדעת בחטיבה העליונה) לעסוק בתכנים אשר אינם נכללים בתוכניות הלימודים המחייבות והם מייצגים את הייחודיות והדינמיות של תחום הדעת ומדגישים את

¹ בעתיד יתכנו שינויים בגופים המאושרים על ידי משרד החינוך.

למידה בונה אדם
המזכירות הפדגוגית
אגף א' – תחומי בחירה ורב תחומי

מדינת ישראל
משרד החינוך

הלמידה המשמעותית בהוראה מעמיקה של נושאים רלוונטיים ואקטואליים בדרך חווייתית ובהערכה חלופית.

הנושאים המוצעים במסגרת ההשכלה הכללית כמפורט להלן, מביאים לידי ביטוי את תחום העיסוק הגאוגרפי – מקצוע העוסק במכלול התופעות והתהליכים, המתקיימים בסביבה הטבעית ובסביבה האנושית בעולם, ובחינת קשרי הגומלין ביניהם, ברמות שונות של המרחב. להלן תיאור קצר של יחידות ההשכלה הכללית שהפיקוח על הוראת גאוגרפיה אדם וסביבה מציע לבתי הספר:

- גאואקטואליה - סוגיות נבחרות במזרח התיכון
- שינויי האקלים וקיימות בעין גאוגרפית.
- אסונות טבע במרחב הגלובלי.
- שילוב גאוגרפיה-אדם וסביבה בלמידה בינתחומית - "מפה למשם"

[פרטים נוספים במרחב הפדגוגי](#)

8. סמסטר ראשון בתיכון :

בשנת תשפ"ה אנו פותחים תכנית בה יתאפשר לכל תלמיד ותלמידה ללמוד קורס אקדמי, משולב דיגיטל, שיהווה חלק מתכנית הלימודים הנלמדת לבגרות. הקורס ילמד בבית הספר במסגרת הכיתתית, בהוראה, ליווי ותמיכה של המורים. הבחינה תתקיים במוסד האקדמי ותהווה חלופה חלקית של הבגרות במקצוע הנבחר בתוספת בנוס שניתן על הציון האקדמי. תכנית זו תיצור גשר לאקדמיה תוך נתינת הזדמנות שווה לכלל התלמידים. התכנית תאפשר לתלמידים לרכוש כלים ללמידה עצמאית ולמיומנויות המאה ה-21 יחד עם צבירת נקודות זכות לאקדמיה. במקביל, התכנית תזמן למורים אפשרויות לרכישת ידע עדכני ורלוונטי בתחום הדעת, ולהרחבת ארגז הכלים הפדגוגי והטכנולוגי. המורים המשתתפים בתכנית יחויבו בפיתוח מקצועי

לפרטים נוספים ניתן לפנות [לאתר התכנית](#)

לשנת תשפ"ה נסגרה ההרשמה והקבלה. בתי ספר המעוניינים לשקול זאת לקראת תשפ"ו מוזמנים לפנות לצוות ההדרכה כדי לקבל יותר פרטים.

בגאוגרפיה אדם וסביבה נבחר הקורס 'סוגיות סביבה נבחרות' במחלקה לגאוגרפיה באוניברסיטת בר אילן. הקורס במהותו מורכב מ-3 סיורים, ומהרצאת הכנה מקוונת לפני כל סיור. המורים המלווים את התלמידים, ישמשו כעוזרי הוראה למרצה, יובילו וילוו את התלמידים בסיורים,

בבדיקת דו"חות הסיור ובתהליך הלמידה למבחן המסכם של הקורס.
בשל אופיו של הקורס האקדמי תהיה מגבלת משתתפים.

מבנה תכנית האקדמיזציה	מבנה התוכנית הרגילה	
30% א. ללא חלק א' ב. חצי מחלק ב' ג. כל חלק ג'	60% א.ג"ג של ארץ ישראל – 36% ב.ג"ג של המזרח התיכון 28% ג.נתי"ב (אנסיון) – 36%	בחינה חיצונית
30% הגשת דו"חות סיור מבחן מסכם		קורס אקדמי
40% מטלת ביצוע / עבודת חקר	40% מטלת ביצוע / עבודת חקר	הערכה בית ספרית (הערכה חלופית)

סמלי השאלונים לתלמידים הניגשים למסלול סמסטר ראשון בתיכון :

1. סמל שאלון 57351 – לסמל שאלון זה יוזן הציון המסכם בקורס האקדמי. (30%)

2. סמל שאלון 57361 – שאלון גרסת נייר. לסמל שאלון זה יוזן ציון בחינת הבגרות החיצונית (30%).
יש להזין ציון שנתי (מגן).

או

סמל שאלון 57367 – שאלון גרסה עתירת מדיה. לשאלון זה יוזן ציון בחינת הבגרות החיצונית (30%). יש להזין ציון שנתי (מגן).

3. סמל שאלון 57283 – הערכה בית ספרית (הערכה חלופית) ללא גאוטופ (40%).

או

סמל שאלון 57288 – הערכה בית ספרית (הערכה חלופית) הכולל גאוטופ (40%).

למידה בונה אדם
המזכירות הפדגוגית
אגף א' – תחומי בחירה ורב תחומי

מדינת ישראל
משרד החינוך

תכני הקורס האקדמי :

נושאי הסיוורים ייבחרו מתוך סוגיות סביבה אקטואליות בישראל:

(1) טיפול במים ושפכים;

(2) זיהום אוויר;

(3) שיקום קרקעות מזוהמות;

(4) טיפול בפסולת;

(5) מחזור;

(6) שיקום נחלים ואקולוגיה של אזורים נבחרים;

(7) שטחים פתוחים – שימור מול פיתוח.

9. הצטרפות למאגר מומחים להערכת בחינות הבגרות בכתב ובעל פה

הערכת בחינות בגרות היא התנסות חשובה למורה בכיתות הגבוהות של החטיבה העליונה. אני פונה אל כל המורים העומדים בדרישות המפורטות להלן להצטרף לצוות המעריכים של בחינות הבגרות. **הדרישות הן:** מורה לגאוגרפיה אדם וסביבה פעיל בחטיבה העליונה בכיתות י"א, י"ב. המשתתף בפורומים הארציים ובכנס הקיץ, תואר אקדמי בגאוגרפיה, רישיון הוראה בגאוגרפיה, ניסיון בהגשת תלמידים לבחינות הבגרות לפחות 3 פעמים בחמש השנים האחרונות והשתתפות בהשתלמויות מטעם הפיקוח על הוראת גאוגרפיה אדם וסביבה. תנאים אלה פורסמו בחוזר מנכ"ל – הוראת קבע- תשס"ד/3 ('א'), 2/11/03 עמ' 47.

המעוניינים להשתלב במערכת הערכת בחינות הבגרות ירשמו וימלאו את פרטיהם [במאגר המומחים של אגף הבחינות](#). יש לצרף תצלומים מאושרים של כל התעודות הנדרשות בטופס. **את תהליך מילוי הטפסים**

והחזרתם לאגף הבחינות יש לסיים עד 31.12.24.

מילוי הטופס וההצטרפות למאגר המומחים אינו מהווה התחייבות למורה לשמש מעריך בקיץ התשפ"ה. רשימת המעריכים נערכת מדי שנה מחדש על פי הצרכים ועל פי עדכון הפרטים של המעריכים המתבצע אחת לשנה. אין כל התחייבות שהצטרפות למאגר או מינוי מורה לשמש מעריך פעם אחת, יחייב מינוי המעריך בפעמים אחרות.

מורים המעוניינים לבחון בעל פה בבחינת הבגרות מתבקשים להירשם באתר אגף הבחינות, על פי ההנחיות של אגף הבחינות.

קישור למסמך ארגון הלמידה – תשפ"ה

ד. מיומנויות

מטרת החינוך בישראל לטפח לומד בעל ידע, מיומנויות וערכים שיאפשרו לו להתפתח לאדם משכיל, למצות יכולותיו ולתרום לחברה. תפיסת הלמידה המתחדשת 2030 מגדירה את מטרות הלמידה במערכת החינוך. הוגדרו שלוש-עשרה מיומנויות הנחלקות לארבעה אשכולות: חשיבה, רגשי, חברתי וגופני.

- מיומנויות החשיבה: אוריינות שפה, אוריינות מתמטית, אוריינות מדעית, חשיבה ביקורתית, חשיבה יצירתית, אוריינות מידע ואוריינות דיגיטלית.
- המיומנויות הרגשיות: מודעות עצמית והכוונה עצמית הכוללות מסוגלות עצמית.
- המיומנויות החברתיות: מודעות חברתית והתנהלות חברתית הכוללות עבודת צוות.
- מיומנויות נוספות: חשיבה יצירתית, אוריינות גלובלית ואוריינות גופנית-בריאותית.

בשנת הלימודים תשפ"ה יינתן דגש מרכזי לתהליכי יישום ולהטמעה של מיומנויות גנריות ומיומנויות דיסציפלינריות.

למידה ערכית, חברתית-רגשית ושילוב התוכנית להתפתחות אישית ולמעורבות החברתית

בבסיס מדיניות דמות הבוגר/ת עומדת התפיסה כי תהליך החינוך וההוראה כולל בתוכו ידע, מיומנויות וערכים. שילוב ערכים ומיומנויות חברתיות-רגשיות מחזק את הלמידה ויוצר תהליכים של צמיחה אישית - רגשית וערכית. הלמידה הרגשית-חברתית יכולה לפתח אצל הלומד/ת ערכים ומיומנויות תוך אישיות של: הכוונה עצמית ומודעות עצמית וערכים ומיומנויות בינאישיות של: מודעות חברתית, התנהלות חברתית ואוריינות גלובלית (מעורבות ויוזמה חברתית ופתיחות תרבותית).

הנחת היסוד שלנו היא כי תהליך הלמידה והתוכן הלימודי מעוררים בקרב המלמד/ת והלומד/ת תחושות, רגשות, אסוציאציות, חוויות אישיות ודילמות ערכיות, המשפיעות עליו/ה ועל הלמידה. שילוב ערכים ולמידה רגשית-חברתית צריכים להיות חלק בלתי נפרד מההוראה בכיתות. זאת על מנת שהתלמידים יבטאו את הרגשות והמחשבות המתעוררים בהם במפגש עם החומר הנלמד, יבררו את הערכים, הכישורים והמיומנויות, הנגזרים מהתוכן הנלמד, ויבדקו כיצד יוכלו לחזק בתוכם וליישם בחייהם את אותם ערכים וכישורים. בקרוב יפורסמו מחוונים לשילוב ערכים ומיומנויות תוך אישיות ובינאישיות בתחומי הדעת. לקריאה נוספת - שילוב למידה רגשית חברתית וערכים בתחומי הדעת.

דוגמאות לשילוב למידה ערכית וחברתית-רגשית בהוראת גאוגרפיה אדם וסביבה.

התוכנית להתפתחות אישית ומעורבות חברתית מעודדת שילוב בין המעורבות החברתית המעשית לבין למידה עיונית ושיח ערכי ורפלקטיבי. השילוב מעשיר את תהליכי ההוראה - למידה - הערכה, יוצר רצף רלוונטי בין החוויות של התלמיד בשיעורים בתחומי הדעת לחוויותיו במעורבות החברתית, מעבר לשעות הלימודים הפורמליות.

מטרת התוכנית לסייע לתלמידים בבניית זהותם החברתית והתרבותית, ולעורר בהם מוטיבציה למעורבות ולאחריות חברתית.

פרטים ודוגמאות לשילוב נושאים מתחום גאוגרפיה אדם וסביבה לתכנית להתפתחות אישית ומעורבות חברתית במסמך [המשותף](#) למזכירות הפדגוגית, המנהל הפדגוגי ומנהל חברה ונוער.

ה. חינוך לשינויי אקלים

שינוי אקלים גורם לעליה בתדירות ובעוצמה של אירועי מזג אוויר קיצוניים ומהווה אתגר הולך וגדל לבריאות, לחברה ולכלכלה, לתשתיות ולביטחון. למערכת החינוך תפקיד חשוב בבניית החוסן החברתי בעת המשבר. התלמידים זקוקים לידע, מיומנויות וערכים כדי להבין את העולם המשתנה, להתמודד עם ההשלכות של שינוי אקלים באופן המותאם לגיל ולפעול להפחתת הפגיעה במערכות כדה"א. החל מתשפ"ג נכנסה תוכנית חובה בתחום שינוי אקלים שעיקריה:

1. לימוד על שינוי אקלים כתחום עצמאי בכיתות ה', ח' ו-י'. ביסודי בכיתה ה' במסגרת לימודי מדע וטכנולוגיה, בחטיבת הביניים בכיתה ח' במסגרת לימודי מדעי כדור הארץ (גאוגרפיה אדם וסביבה) ובכיתה י' במסגרת המבוא למדעים.
2. בנוסף לכך, מומלץ להתייחס לשינוי אקלים בכל מקום שבו יש הזדמנות רלוונטית בתוכנית הלימודים בתחומי הדעת המגוונים, למשל בביולוגיה בהקשר לאקולוגיה ולמגוון הביולוגי.
3. עידוד יוזמות והנעה לפעולה יסייע לחזק את תפיסת המסוגלות של התלמידים.

אנו ממליצים לשלב את הוראת שינויי האקלים במסגרת השכלה הכללית בכיתה יוד, וכן לשים דגש בלימודי המגמה בנושא זה.

1. חומרי הוראה ולמידה

על מנת שההוראה תמשיך להיות מקצועית ואיכותית, הוכנו לעזרת המורה במרחב הפדגוגי בפורטל לעובדי

הוראה, מאגר של [שיעורים מצולמים](#) ומצגות נלוות, חומרי למידה מתוקשבים הכוללים פעילויות אינטראקטיביות והצעות לפעילויות. כל אלה נועדו לסייע למורים להוראה איכותית ורלוונטית בתחום הדעת. חשוב לציין כי המרחב הפדגוגי הוא מאגר המתעדכן כל הזמן. ההצעות לפעילויות וחומרי למידה מצויים על פי נושאים בקישורים הבאים:

- [המרחב הפדגוגי – שפע של חומרי הוראה מתוקשבים מגוונים, ממוינים על פי הנושאים בתוכנית הלימודים](#)
- [מאגר פרקטיקות להוראה איכותית](#)
- [מושג במרחב – שפה גאוגרפית אחידה](#)

המיקודיות למיניהן, היוצאות לאור על ידי גופים מסחריים שונים, אינן עוברות תהליך אישור, ועל כן אין לנו כל אחריות על המופיע בהן. תשובות שגויות בבחינות הבגרות אשר מקורן במיקודיות – לא התקבלו בבחינות הבגרות.

מסלול מערכות מידע גאוגרפיות

מסלול מערכות מידע גאוגרפיות הוא חקר של מיפוי וניתוח תופעות במרחב באמצעות מערכות המידע הגאוגרפיות (ממ"ג - GIS). בחטיבה העליונה המסלול משולב באחד מתחומי ההתמחות לבגרות כחלק ממגמת **גאוגרפיה - אדם וסביבה** (40% בהערכה בית ספרית) וכן בבחינת הבגרות החיצונית בפרק הגאוגרפיה של ארץ ישראל בשאלת מערכות מידע גאוגרפיות. מערכות המידע הגאוגרפיות תופסות מקום משמעותי במגוון רחב של יישומים בשירות הציבורי והצבאי, בשירותים העירוניים והממשלתיים, בתחומי התשתיות הלאומיות ובשוק הפרטי. הצלחות רבות של חברות נובעות משימוש יעיל ומושכל במידע מרחבי כדוגמת ניתוח פלחי שוק לפי אזורים, תכנון תחבורתי, תכנון תשתיות עירוניות ותוכניות מתאר, תכנון ערים חכמות, ניהול ותכנון הובלה והפצה, תכנון המסלול הקצר ביותר ועוד. בנוסף, חברות היי-טק רבות מפתחות פלטפורמות חדשניות בתחומי ההדמיה התלת-ממדית ויישומים רבים מבוססי מיקום.

מסלול מערכות מידע גאוגרפיות פועל בשיתוף חברת סיסטמטיקס (ספקית התוכנה מבית ESRI). דרישות הסף להצטרפות למסלול הן:

מעבדות מחשבים, ביצוע בחינת הבגרות המתוקשבת עתירת המדיה בבחינת הבגרות החיצונית, צוות מורים משתלם ושילוב למידה חוץ כיתתית הכוללת סיור/ סדנה/ פעילות/ הרצאה וכד' בנושא המיפוי

למידה בונה אדם
המזכירות הפדגוגית
אגף א' – תחומי בחירה ורב תחומי

מדינת ישראל
משרד החינוך

המרחבי.

קישור לדף מערכות מידע גאוגרפיות

מושג במרחב

הדף משמש כמילון גאוגרפי ומכיל כרטיסיות אינפוגרפיקה שעוסקות במושגים גאוגרפיים שונים. כל כרטיסיה מוקדשת למושג גאוגרפי אחד הלקוח מאחד מתחומי גאוגרפיה - אדם וסביבה. בעזרת הכרטיסיות אפשר ליצור פתיח מעורר עניין בנושא הנלמד, או לסכם נושא באמצעותו.

ז. תחרות בתחום הדעת

פרטים נוספים יתפרסמו בתחילת שנת הלימודים תשפ"ה.

ח'. פיתוח מקצועי למורים

הפיתוח המקצועי חיוני לכל המורים כדי להתעדכן במידע גאוגרפי, בפרויקטים שונים המתקיימים במהלך שנת הלימודים, בדרכי הוראה שונות ובנושאים נוספים הקשורים בהוראת **גאוגרפיה אדם וסביבה** בבתי הספר.

פרטים לגבי ההשתלמויות לפיתוח מקצועי והכנסים יפורסמו בדף **משולחן המפמ"ר**: (בלשונית, פיתוח מקצועי – השתלמויות וכנסים).

ט. סיורים לימודיים

הסיור הלימודי על מרכיביו השונים הוא אחת מאבני היסוד של ההוראה המשמעותית **בגאוגרפיה אדם וסביבה**. מומלץ כי הלימודים ישלבו למידה חוץ כיתתית וסיורים בסביבה הקרובה והרחוקה כחלק מהתהליך הלימודי הרציף. הסיורים יוכלו להתקיים בהתאמה להנחיות מינהלת הטיולים [הצעות שונות לשילוב סיורים במהלך ההוראה.](#)

למידה בונה אדם
המזכירות הפדגוגית
אגף א' – תחומי בחירה ורב תחומי

מדינת ישראל
משרד החינוך

י. מפות ישראל / אוגדן מפות ישראל

לקראת שנת הלימודים התשפ"ה אנו חוזרים ומדגישים את החשיבות שיש ללימוד המפה של ישראל במסגרת לימודי גאוגרפיה – אדם וסביבה. הידע וההבנה של תופעות ותהליכים ברמה העיונית, חייבים להיות מלווים בהכרה של מפת הארץ: האזורים הטבעיים והנופים, הגבולות, היישובים ועוד. אנו מאמינים כי לימוד גאוגרפיה אדם וסביבה בדרך זו יתרום לחיזוק הזיקה של התלמידים למדינת ישראל. מפת ישראל לתלייה בכיתה ו/או לשימושם של תלמידים ניתן לרכוש ב**[מרכז למיפוי ישראל](#)**. במקרה של רכישת מפות ממקור אחר, יש להקפיד על כך שהן מבוססות על מסד הנתונים של המרכז למיפוי ישראל.

כמו כן, בשל העובדה כי המרכז למיפוי ישראל הפסיק את הדפסתו של האטלס הלאומי החדש (2008), נבנה אוגדן מפות מקוונות של המרכז למיפוי ישראל, והלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, שיהווה תחליף לאטלס הלאומי המודפס.

[קישור לאוגדן המפות](#)

י"א. דרכי התקשרות

במהלך השנה מתפרסמות הודעות חשובות בנושאים שונים הקשורים באופן ישיר להוראת תחום הדעת. המידע מתפרסם בשולחן המפמ"ר ובקבוצת הווצאפ השקטה (הודעות מפמ"ר גאוגרפיה) בקישור: <https://chat.whatsapp.com/GnpjujNZuWfGfLnlqImwID>

▪ דף משולחן המפמ"ר להוראת "גאוגרפיה – אדם וסביבה" במשרד החינוך:

בדף "**[משולחן המפמ"ר](#)**" תמצאו את כל המידע שיוצא מטעם הפיקוח על הוראת המקצוע: חוזרי

למידה בונה אדם
המזכירות הפדגוגית
אגף א' – תחומי בחירה ורב תחומי

מדינת ישראל
משרד החינוך

המפמ"ר, פרטים על ההשתלמויות, צוותי הדרכה ועדכונים בנושאים שונים – **מה חדש**.

כמו כן ניתן לפנות דרכו ישירות למנהל תחום הדעת (מפמ"ר).

חוזרי המפמ"ר יפורסמו בשולחן המפמ"ר, ולא ישלחו לבתי הספר.

▪ **קבוצת הווצאפ השקטה (הודעות מפמ"ר גאוגרפיה) –**

<https://chat.whatsapp.com/GnpjujNZuWfGfLnlqImwID>

הודעות רשמיות מטעם הפיקוח לא יתפרסמו יותר בקבוצת הגאוגרופ, אלא רק בדרכים שפורסמו מעלה.

חשוב כי כל המורים ייכנסו באופן קבוע ל"מה חדש" בשולחן המפמ"ר במרחב הפדגוגי

המדריכים ל"גאוגרפיה – אדם וסביבה" ישמחו לעמוד לרשותכם בכל שאלה רשימת המדריכים העדכנית לשנת הלימודים תשפ"ה – תפורסם בסמוך לתחילת שנת הלימודים.

בברכת

שנת לימודים פורייה

אלי דורי

מנהל תחום דעת (מפמ"ר)

גאוגרפיה – אדם וסביבה

מולדת, חברה ואזרחות